

IVAN ALEKSANDROVIÇ GONÇAROV
Yamaç

© 2011 İletişim Yayıncılık A.Ş., Dünya Klasikleri / 1. BASIM
2011, İstanbul (1 baskı)

Обрыв

© Önsöz: Helen Rapp, “The Art of Ivan Goncharov”,
The Slavonic and East European Review, Vol. 36, No. 87 (Jun., 1958).
© Sonsöz: Milton Ehre, “The Ravine”, *Oblomov and His Creator*,
Princeton University Press, 1973.

İletişim Yayınları 1607 • İletişim Klasikleri 52
ISBN-13: 978-975-05-2681-7
© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. BASIM
1. Baskı 2019, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Güneş Akkor

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ İlya Repin, “Yaz Manzarası”, 1879

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DÜZELTİ Beyza Altay

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devkaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İVAN ALEKSANDROVİÇ GONÇAROV

Yamaç

Обрыв

RUSÇADAN ÇEVİREN *Ergin Altay*

HELEN RAPP'İN ÖNSÖZÜ,
MILTON EHRE VE ÇEVİRENİN SONSÖZLERİYLE

IVAN ALEKSANDROVIÇ GONÇAROV 18 Haziran 1812 tarihinde Simbirsk'te (bugünkü adıyla Ulyanovsk) geniş ve varlıklı bir tüccar ailede dünyaya geldi. Babasının babası 18. yüzyıl ortasında orduya olan hizmetleri sayesinde toprak sahibi soylu sınıfa yükselmişti; ailenin geri kalanıysa hububat ticaretiyle uğraşmıştı. Babası Aleksandr Ivanoviç birkaç dönem Simbirsk'e belediye başkanlığı da yapmış saygın bir adamdı; Gonçarov'un biyografilerinde babasının dindar ve hüznünlü, annesi Avdotya Matveyevna'nın ise sert ve disiplinli olduğu yazar. Babasını erken yaşta kaybettikten sonra başlayan eğitim hayatı onu aile mesleğinden uzaklaştırarak doğuştan yeteneği olan edebiyata yakınlaştırdı. Moskova Üniversitesi'nin dilbilim fakültesine girdi ve en yakın arkadaşlarından Rus yazar Mihail Lermontov (1814-1841) ile burada tanıştı. Gonçarov'un otuz yılı aşan, pek de parlak denemeyecek bürokrasi kariyeri üç yıl sonra üniversiteden mezun olması ve St. Petersburg'a taşınmasıyla başladı. Burada samimi olduğu Maykov ailesi ve özellikle Nikolay Maykov, edebiyat çevrelerini tanınmasına ve yazmaya başlamasına ön ayak oldu; ilk öyküsü "Şans Eseri Yanılgı" ailenin özel derleme kitabında çıktı. Ailenin çocukları olan Apollon (şair) ve Valeriyana (eleştirmen) Latince ve Rus edebiyatı dersleri veriyordu. Belinski'yle arkadaşlığı sayesinde tasarladığı üçlemenin ilk kitabı *Sıradan Bir Hikâye* (1847) ona erken gelen bir başarı kazandı. Rus fırkateyni Pallada'nın koramiraline özel kalemlik ettiği seyahat sırasında Uzak Doğu ve Japonya'yı gördü; St. Petersburg'a döndükten sonra izlenimlerini *Pallada Fırkateyni: Seyahat Notları* adıyla yayımladı (1858'de kitaplaştırıldı). Gonçarov yetişkinlik hayatı boyunca depresyonla ve teşhis edilmemiş zihinsel sorunlarla mücadele etti: Çağdaşı İvan Turgenyev'i (1818-1883) intihalle suçlaması da onu ileride münzevi bir hayata götürecektir olan paranoyaklığının erken bir işaretiydi. "Oblomov'un Rüyası" (1849) öykü halinde yayımlandıktan on yıl sonra Gonçarov'un eklemeleriyle *Oblomov* adıyla yayımlandı (1859). Bu yıllarda devletin kurduğu sansür heyetine katıldı, ancak bu daireye hizmetleri uzun sürmedi ve 1867 yılında emekli oldu. 1869 yılında yayımlanan *Yamaç*, üçlemesinin son halkasıydı. Okurlardan gördüğü ilgiye rağmen eleştirmenlerce beğenilmediğinden Gonçarov'un edebiyattan uzaklaştığı söylenebilir. Ömrünün son yirmi yılında denemelerini ve anılarını çeşitli yerlere yazdı. 1890 yılında felç geçirdi; ertesi sonbahar yakalandığı zatürreden sonra 27 Eylül 1891'de hayatını kaybetti. Aleksandr Nevsky Manastırı'na gömüldü, 1956 yılında külleri Volkovo Mezarlığı'na taşınmıştır. Varlığının neredeyse tamamını uşağının ölümünden sonra hamiliğini üstlendiği karısı Aleksandra Treygut ve üç çocuğuna bıraktı. Gonçarov hiçbir zaman çağdaşlarının Slavcılık-Batıcılık çatışmasına aktif olarak dahil olmadıysa da, hayalci gelenekselcilikle aşırı pragmatizm arasında var olan uçurumu kendisinde ve çevresinde görmüş ve bu konuya romanlarında çeşitli açılardan mercek tutmuştur.

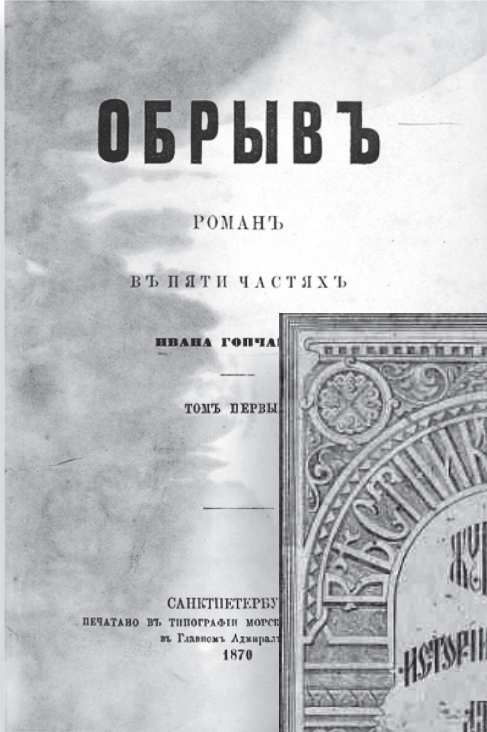
İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER	7
KRONOLOJİ	13
ÖNSÖZ	
İVAN GONÇAROV'UN SANATI / HELEN RAPP	25

Yamaç

<i>Birinci Bölüm</i>	53
<i>İkinci Bölüm</i>	223
<i>Üçüncü Bölüm</i>	461
<i>Dördüncü Bölüm</i>	647
<i>Beşinci Bölüm</i>	767
SONSÖZ 1	
YAMAÇ ÜZERİNE / MILTON EHRE	927
SONSÖZ 2	
GONÇAROV VE YAMAÇ / ERGİN ALTAY	953

- Yamaç'ın 1869 yılında yayımlandığı *Vestnik Evropey* (Avrupa Habercisi) dergisinin ve 1870 yılında yapılan ilk baskısının kapakları.

P.G. Gnediç'in *Yamaç* kitabı için yaptığı Ulinka çizimleri.

Birinci Bölüm

I

Petersburg'un zengin sokaklarından birinde gelişigüzel, şöyle üst-ten toplanmış bir evde iki erkek oturmuş konuşuyorlardı. Biri otuz beş, öteki kırk yaşlarındaydı.

Otuz beş yaşında olan Boris Pavloviç Rayski, kırk yaşında olan İvan İvanoviç Ayanov'du.

Boris Pavloviç'in sağlıklı, kanlı canlı bir yüzü vardı. Olduğundan genç gösteriyordu ilk bakışta. Geniş beyaz alnı genç, ışıl ışıldı. Gözleri kâh düşünceyle, duyguyla, neşeyle parlıyor kâh hulyalı dalıp gidiyorlardı. O zaman daha bir genç, handiyse çocuksu oluyordu bakışı. Gözleri kimileyin de ağırbaşlı, yorgun, elemli bakıyorlar, gerçek yaşımı açağa vuruyorlardı. O anda gözlerinin çevresinde hafiften bir kırık bile belirliyordu. Zaman ile yaşam deneyiminin silinmez izleriydi bunlar. Düz siyah saçları ensesine, kulaklarının üzerine dökölmüştü, birkaç ak saç gümüş rengi parlıyordu şakaklarında. Yanaklarının gözleri ile ağzına yakın yerlerinde dinç, canlı renkler vardı hâlâ; ama şakaklarına, çenesine doğru gittikçe soluklaşıyordu bu renkler, canlılıklarını yitiriyorlardı.

Genel olarak, gençlik ile orta yaşlılık savaşının bittiği, kişinin artık yaşamının ikinci dönemine girdiği; her olayın, her duygunun,

her hastalığın onda bir iz bıraktığı çağda olduğunu anlamak kolaydı yüzünden. Yalnızca ağızında, ince dudaklarının belli belirsiz kıpırdanışında, gülümseyişinde genç, diri, bazen de handiyse çocuksu bir anlatım çarpıyordu göze.

Rayski ev kıyafetiyleydi. Gri bir sabahlık vardı üzerinde. Ayaklarını kanepeye uzatmıştı.

İvan İvanoviç –tersine– siyah frak giymişti. Beyaz eldivenleriyle şapkası hemen yanında, masanın üzerindeydi. Yüzünde sakin, daha doğrusu, çevresinde olabilecek her şeye kayıtsız bir bekleyiş çekişiyordu dikkati.

Zeki bakışlar, zeki kıvrımlı dudaklar, yarı esmer yarı sarışın bir yüz, iyice ak düşmüş, güzel kesilmiş saçlarla favoriler, ölçülü hareketler, ağırbaşlı bir konuşma, kusursuz bir kıyafet... İşte size onun dış görünüşü üzerine söylenebilecekler.

Kuşkularından uzak bir kendine güveni olduğu, karşısındakinin içini okuduğu gözlerinden belliydi.

Bir gözlemci ilk bakışta “Görmüş geçirmiş bir insan,” derdi onun için. Onu herkesten ayrı, üstün yetenekli insanlar sınıfına sokmasa bile, sıradan insanlar sınıfına hiç sokmazdı.

Çok yönlü Petersburgluların çoğunluğunun bir temsilcisiydi. Aynı zamanda, sosyete erkeği denen erkeklerdendi. Petersburg’un, sosyetenin insanıydı. Petersburg’dan başka bir kentte, sosyeteden –yani herkesin çok iyi bildiği, Petersburgluların o en yüksek çevresinden– başka bir ortamda düşünmek gücü onu. Görev sahibi biri olmanın yanında kişisel işleri de vardı ama, daha çok otellerde, sabah çayı toplantılarında, akşam yemeklerinde, gece toplantılarında karşılaşırdınız onunla. Gece toplantılarında özellikle oyun masasında olurdu... Olağan bir insandı; üstün bir kişiliği yoktu, ama zayıf da değildi kişilik yönünden. Bilgili de sayılmazdı, cahil de. Her şeye hemen inanmazdı, ama kuşkucu da değildi.

Bilgisizliği ile inançsızlığı onda hafif, yüzeyde kalan her şeyi yadsıma biçimine bürünmüştü. Her şeye karşı özensizdi davranışı, hiçbir şeyin karşısında eğilmez, hiçbir şeye yürekten inanmaz, bağlanmazdı. Herkesle ilişkilerinde alaycı, kuşkucu, kayıtsız, umursamazdı. Kimseye sürekli, içten bir dostluk göstermez, ama hiç kimseye inatçı bir düşmanlık da beslemezd.

Petersburg'da doğmuş, büyümüş, okumuş; bir yanda Lahte¹ ile Oraniyenbaum'dan,² öte yanda Toskov ile Orta Ragatke'dan³ öteye geçmeden bu yaşa değin Petersburg'da yaşamıştı. Bu yüzden –güneşin bir su damlacığında yansıdığı gibi– Petersburg yaşamı da, Petersburglu becerikliliği, töreleri, davranışları, kişiliği, görev anlayışı da tümüyle yansırı onda... Petersburglu olmanın bir özelliğidir bu.

Petersburg dışındaki yaşam üzerine, Rus gazeteleriyle yabancı gazetelerin yazdıklarından başka en küçük bir bilgisi de, görüşü de yoktu. Petersburg görüşü, yüzkaralarıyla, erdemleriyle, düşünceleriyle, işleriyle, politikasıyla, –belki– şiiriyle bile Petersburg'un yaşam düzeni... Bu ortam içinde dönüp duruyordu işte yaşamı. Orada kendi yaradılışının alabildiğine bir doyumunu buluyor, bu ortamdaki uzaklaşmaya çalışmıyordu bile.

Yük dolu gemilerin her ilkbahar başka ülkelere demir alışlarını, uzun araba dizilerinin –sonraları trenlerin– Rusya'nın içlerine doğru yola çıkışlarını, hava değişikliği için, dinlenmek için, yeni yeni yerler görmek, eğlenmek için insanların “çocuksu bir ruhsal durum içinde” grup grup geziye çıkışlarını tam kırk yıl umursamazlıkla izlemişti.

Bu çeşit bir gereksinme hiç duymamıştı, böyle bir gereksinmenin başkalarında olabileceğine de inanmamıştı. Bu gereksinmeyi duyan insanlara hep ilgisiz, heyecansız, yüzünde oldukça kibar bir anlatımla “Canı isteyen gitsin varsın, ben bir yere gitmem,” der gibi bakmıştı.

Arı bir dille, konudan konuya rahatlıkla geçerek konuşur, dünyada, sosyete, kentte olup bitenleri her zaman bilir, –varsa– savasının gidişatını ayrıntılarıyla izler, İngiliz ya da Fransız bakanlarından hangilerinin değiştiğini pek üzerine düşmeden öğrenir, parlamentoda da, Fransız bakanlar kurulunda da yapılan konuşmayı gazetelerden okur, kent tiyatrosunda yeni başlamış oyun üzerine, gece Viborg yakasında öldürülen adam üzerine her zaman bilgisi olurdu. Hangi ailelerden hangi ünlü kişilerin çıktığını,

1 Petersburg ili sınırları içinde, Fin körfezine dökülen bir ırmak – ç.n.

2 Petersburg'a yaklaşık kırk kilometre uzaklıkta, zamanın bir sayfiye kasabası – ç.n.

3 Petersburg'un kuzeyinde iki sayfiye kasabası – ç.n.

kimlerin işlerinin, çiftliklerinin iyi ya da kötü durumda olduğunu, başkentin büyük her ailesinin geçmişindeki yüz kızartıcı olayları bilir; il yönetim kurulunda olup bitenlerden, yapılan değişikliklerden, rütbe yükselmelerinden, verilen nişanlardan anında haberdar olurdu. Kentte dolaşan dedikoduları da bilir... sözün kısası, dünyasını her şeyiyle çok iyi tanırdı.

Öğleye dek zamanını sosyete, yani konuk salonlarında geçirir, bu arada biraz da işleriyle, göreviyle ilgilenirdi. Çoğu zaman bir tiyatrodaki akşamları. Her zaman da, İngiliz kulübünde ya da bir tanıdığının –herkesi tanırdı– oyun masasında sona ererdi.

Kâğıt oyunlarını kusursuz oynar; başkalarının yanlışlarını hoşgörüyle karşıladığı, oyunda hiçbir zaman kızmadığı, yapılan bir yanlış da, parlak bir oyunu karşıladığı gibi ağırbaşlılıkla karşıladığı için iyi, aranan bir oyuncu olarak tanınırdı. Kumarı büyük de oynardı, küçük de. Büyük oyuncularla da otururdu masaya, kaprisli acemi hanımefendilerle de.

Bürolarda, başkalarının yaptıkları planların uygulayıcısı görevlerinde aşağı yukarı on beş yıl dirsek çürüterek başarıyla tamamlamıştı birinci devlet hizmetini. Amirinin düşüncesini büyük bir duyarlılıkla sezinler, onun görüşünü aynı duyarlılıkla paylaşır, çeşitli planları kâğıda ustalıklarla geçirirdi. Amiri değişince onun görüşleri de, üzerinde çalıştığı plan da değişiverirdi. Ayanov yeni amiriyile bu kez yeni bir plan üzerinde gene öyle zekice, ustaca çalışmaya başlardı. Her bakan beğenirdi hazırladığı raporları.

Şimdi de bu bakanlardan birinin yanında özel görevi vardı. Sabahları önce bakanın çalışma odasına gidiyordu, sonra konuk odasına, bakanın karısının yanına. Gerçekten de, bakanın karısının verdiği birtakım özel görevleri yerine getiriyor, haftanın belirli günlerinde akşamları da istenen kimselerle kâğıt oynuyordu. Odukları önemli bir rütbesi ile hatırı sayılır bir geliri vardı ya, bir işi uğraşı yoktu.

Kişinin ruhunun derinliklerine inmeye izin varsa, şöyle diyebiliriz: İvan İvanoviç'in önünde karanlık tek nokta, tek bilinmezlik, esrarlı tek şey yoktu. Macbeth'in büyücülerini bile onu daha parlak bir alınyazısıyla baştan çıkarmakta ya da öylesine bilinçli, öylesine sağlam adımlarla yaklaştığı şeyi onun elinden almakta güçlük çe-

kerlerdi. Üst dereceli memurluğa yükselmek, uzun yıllar süren yararlı bir hizmet, –görevde olduğu gibi kâğıt oyunlarında da– “bitmek bilmeyen çabalarla” sonunda birinci dereceye ulaşmak, sonra da yıllık gelirini olduğu gibi sürdürerek demir atmak bir limanda, hiç dağılmayacak bir komisyon ya da komitede... Varsın istediğince çalkalansındı artık insanlık okyanusu, yüzyıl değişsin, halkların, krallıkların kaderleri allak bullak olsun... Bir beyin kanaması ya da yürek durması yaşamının akışını durdurana dek bunların hiçbiri dokunmazdı ona, yanından geçip giderlerdi.

Duldu Ayanov. Enstitüde devletin okuttuğu on iki yaşında bir kızı vardı. İşlerini yoluna koymuş yaşlı bir dul olarak sakin, endişelerden uzak bir yaşam sürüyordu.

Yalnızca bir şey bozuyordu huzurunu: Yıllardır hep oturduğu için hemoroidi vardı. Can sıkıcı bir olay bekliyordu onu şimdi. Bu yaşamına bir zaman için ara verecek, bir kaplıcaya gidecekti. Doktor gerekli görmüştü bunu.

“Giyinsen nasıl olur artık,” dedi Ayanov, “dördü çeyrek geçiyor.”

Dalgalılığından kurtuldu Rayski.

“Evet, iyi olur.”

“Neyi düşünüyorsun öyle, dalmış?”

“Kimi?’ demeliydin,” diye düzeltti Rayski. “Evet, hep onu düşünüyorum... Sofiya’yı...”

“Gene mi?”

Giyinmeye başladı Rayski.

“Seni oraya zorla götürdüğüm için kızmıyorsun ya?” diye sordu.

“Hem de hiç. Ha orada ha İvlevlerde oynamışım, hepsi bir değil mi? Doğrusunu istersen, yaşlı kadınların parasını almak iyi oluyor pek: Hangi kâğıdı oynamak niyetinde olduğunu yüksek sesle mırıldanıyor Anna Vasilyevna.”

“Merak etme, beşer kapikten fazla para alamazsın onlardan. Oysa iki kocakarının yıllık geliri altmış bin rubleyi buluyor.”

“Doğru. Peki bu paranın hepsi Sofiya Nikolayevna’ya mı kalacak?”

“İkisinin de öz yeğenidir Sofiya. Ama nerde!..Çok cimridirler kocakarılar, ondan önce ölmezler.”

“Babasının da bir şeyleri var galiba...”

“Hayır. Adam hepsini har vurup harman savurmuş.”

“Peki ama nereye verir bu kadar parayı? Kumar desen hiç oynamaz.”

“Ne demek nereye? Kadınlar ne güne duruyor... Ya o sağa sola koşup durmaları, *petits soupers*⁴ bütün o *train*⁵ ne oluyor? Bu kış Armance’ın verdiği akşam yemeğine beş bin rublelik bir yemek takımı armağan etti. Ama Armance yemeğe çağırmayı unuttu onu.”

“Evet, evet duydum. Neden acaba? Hem sonra, Armance’ın yanında ne yapar?”

İki arkadaş gülüştüler.

“Sofiya Nikolayevna’nın kocasından da bir şeyler kaldı galiba.”

“Hayır,” dedi Rayski. “Hepsi yedi bin rublelik bir gelir. Bu da onun cep harçlığı oluyor ancak daha çok halalarından alıyor. Eh, gidelim artık! Yemek saatine kadar Nevski Bulvarı’nda biraz dolaşmak istiyor canım.”

Sokağa çıktılar. İki arkadaş öne eğilerek, başlarını eğerek sağa sola selamlar veriyor, karşılaştıkları tanıdıklarının elini sıkıyorlardı.

“Bugün çok oturacak mısın Sofiya Belovodova’nın yanında?”

“Her zamanki gibi, kovuluncaya dek. Ne o, canın mı sıkılıyor beklerken?”

“Yo, o arada İvlevlere gidip gelebilir miyim diye düşünüyordum da. Sıkılmasına sıkılmıyorum...”

Rayski:

“Ne mutlu sana!” dedi. “Can sıkıntısı denen şey olmasaydı yer yüzünde ne güzel olurdu yaşam! Ondan korkunç şey var mı?”

Ayanov bağnaz bir korkuyla kesti sözünü:

“Sus Allah aşkına, belayı kendin çağırma! Hemoroidim yetiyor zaten! Doktorlar ille de bir yere gitmemi istiyorlar. Günlerimi hep oturarak geçirmeme takmışlar kafalarını, bütün kötülüğün bundan geldiğini söylüyorlar. Bir de hava almalıymışım. Bu havanın nesi var?” (Keyifli keyifli çekti içine havayı.) “Şimdi daha iyi yürekli bir üstat hekim buldum kendime: Yazın yoğurtla iyi edecek beni. Benim hemoroit kapalı zaten... Biliyor muydun?.. Ne o, kuzinine can sıkıntısından mı gidiyorsun yoksa?”

4 (Fr.) Samimi akşam yemekleri.

5 (Fr.) Yaşayış biçimi.

“Bu da ne biçim soru? Elbette! Sen de kâğıdı can sıkıntısından oynamıyor musun? Herkes vebadan kaçır gibi kaçımaya, kurtulmaya çalışır can sıkıntısından.”

“Ama sen çok zayıf bir ilaç seçmişsin kendine. Kadınlarla boş çene çalmak... Her gün aynı şey...”

“Kâğıt oyununda da hep aynı şey değil midir sanki? Sen de o yolla kurtulmaya çalışıyorsun can sıkıntısından...”

“Yo, hayır, hep aynı şey değildir kâğıt oyununda: İngilizin biri kâğıtların aynı biçimde ancak bin yılda bir kez dağılabileceğini kanıtlamaya çalışmış... Ya şanslar? Ya oyuncuların yaradılışlarındaki değişiklikler, her birinin oyun biçimi, yapılan yanlışlıklar?.. Hiç de aynı şey değildir oyun. Ama bir kadınla bütün bir kışı, sonra ilkbaharı boş harcamak! Her gün... Buna aklım ermiyor işte benim!”

“Elden ne gelir, güzellikten anlamıyorsun! Bir başkası da müzikten, bazıları da resimden anlamaz. İnsan soyunun gelişmemişliğinin kanıtıdır bu...”

“Evet, haklısın. Ama bak ne diyeceğim. Bizim dairede İvan Petroviç diye bir müdür yardımcısı vardı. Tek kadın memuru, tek odacı kadını –güzellerini kuşkusuz– boş geçirmezdi. Hepsine tatlı sözler söyler, şekerlemeler, çiçekler getirirdi. Öyleyse gelişmiş bir insandı, değil mi?”

“Kapatalım bu konuyu,” dedi Rayski. “Yoksa gene saatlerce tartışacağız. Ben senin kâğıtlarını anlamıyorum, bu konuda bana cahil demekte yerden göğe haklısın. Ama sen de güzellik üzerine yargıda bulunmaktan, konuşmaktan vazgeç. Kimilerine kadının resmi, kimilerine heykeli, kimilerine de canlı güzelliği haz verir. Senin İvan Petroviç de öylesinden hoşlanıyormuş, ben böylesinden... Ama sana hiçbiri haz vermiyor. Yanında...”

Rayski'nin sözünü kesti Ayanov:

“Anladığım kadarıyla kadınlarla oynuyorsun sen.”

“Tut ki oynuyorum, ne çıkar bundan? Oynarken hemen her zaman kazanıyorsun sen, bense kaybediyorum... Kötülük neresinde bunun?”

“Doğru, çok güzel Sofiya Nikolayevna, zengin de... Evlen onunla, bitsin gitsin.”

Rayski dalgın:

“Evet,” dedi, “her şey bitsin, can sıkıntısı başlasın! Bitmesini istemiyorum ben. Hem için rahat olsun, vermezler onu bana!”

“Öyleyse peşinden koşmanın bir anlamı yok. Düpedüz Don Juanlık senin yaptığın.”

“Sence boş bir insandır Don Juan, değil mi?”

“Ya sence?”

“Öyleyse Byron da, Goethe de, bütün o ressamalar da, heykeltıraşlar da boş insanlardı...”

“Bir Byron, bir Goethe mi sanıyorsun sen kendini?”

Canı sıkın, öte yana çevirdi başını Rayski.

“İnsan için Don Juanlık neyse, Don Kışotluk da odur,” dedi. “Daha bile anlamlıdır Don Juanlık. Daha doğal bir gereksinmedir...”

“Gereksinmeyse evlen, diyorum sana ben de...”

Rayski handiyse umutsuz:

“Ah,” diye çekti içini. “İnsan bir kez, iki kez, bilemedin üç kez evlenebilir. Bir heykelin güzelliğinin tadını çıkardığım gibi çıkaramam mı kadın güzelliğinin tadını? Don Juan bu gereksinmesinin tadını önce estetik yönden çıkarmıştır, ama kabaca yapmıştır bunu. Çağının, yetiştirilişinin, çevresinin etkisi sonucu bu tapımışın sınırlarının ötesine geçmek tutkusuna kapılmıştır, hepsi o... Daha ne söyleyeyim istiyorsun?”

Ayanov kayıtsız:

“Evlenmek niyetinde değilsen peşinde koşmanın da bir anlamı yok,” diye yineledi.

“Biliyor musun, bir bakıma haklısın. Önce şunu söyleyeyim sana, tutulmalarım her zaman içtendir benim. Kasıtlı değildir. Çapkınlık yapmıyorum, bundan kuşkun olmasın önce. Tapındığım kız ya da kadın, hayal gücümün hemen o anda yaratıverdiği ideale bir yanıyla bile olsun yaklaşırsa, geri kalanı kendiliğinden biçimlendiririm. O zaman bir mutluluk, bir aile ideali çıkıyor ortaya...”

“Bak hele,” dedi Ayanov. “Evlen öyleyse...”

“Sonunu dinlemeden karar verme. Şimdiye dek hiçbir ideal, düğüne dek yaşamadı. Sararıp soldu, düştü, içimde bir soğuklukla uzaklaştım... Hayal gücünün yarattığını iskambil kâğıtlarından yapılmış bir ev gibi bozuyor, yıkıyor mantık. Ya da ideal kendi, soğumamı beklemeden kaçıyor benden...”

Ayanov başını salladı, inatçı:

“Ama ne olursa olsun, bir kadınla her Allah’ın günü oturup saatlerce gevezelik etmek... Söyler misin, sözgelimi bugün ne konuşacaksın onunla? Onu sana vermeyeceklerse ne istiyorsun ondan?”

“Ben de sana sorayım: Sen onun halalarından ne istiyorsun? Nasıl kâğıt gelecek sana bugün? Kazanacak mısın? Yaşlı kadınların altmış bin rublelik gelirlerinin tümünü almak için mi gidiyorsun oraya yoksa? Oynamaya, bu arada da bir şeyler kazanmaya gidiyorsun...”

“Bir planım yok. Bunu şeyimden... Şey... Eğlenmek için yapıyorum.”

“Can sıkıntısından... Görüyorsun ya. Ben de eğlenmek için gidiyorum, benim de bir planım yok. Güzelliğin bana verdiği hazı sen de, senin İvan Petroviç’in de anlayamazsınız. Boşuna üzmeysin tatlı canımızı... Bilirsin bazı insanlar vardır, büyük bir tutkuyla, yürekten dua ederler, bazıları da vardır, bu gereksinmeyi duymazlar. Sonra...”

Ayanov, arkadaşına akıl veriyormuş gibi, “Tutkuyla!” dedi. “Tutkular kişinin yaşamasını engeller. Emek... İşte sana boşluktan kurtulmanın tek ilacı! İş, çalışmak!”

Rayski durdu, Ayanov’u da durdurdu, anlamlı anlamlı gülümsedi.

“Çok ilginç doğrusu,” dedi. “Söyler misin nasıl bir iş?”

“Ne demek nasıl? Devlet hizmetine gir.”

“İş midir devlet hizmeti? Yokluğu toplum yaşamını aksatacak kaç iş gösterebilirsin bana devlet hizmetinde?”

Şaşırmış, ıslık çaldı Ayanov. Çevresine bakınarak:

“Kaç tane istiyorsun?” dedi.

Pür dikkat bir yana bakan köşe başındaki polis memurunu gösterdi.

“Al işte!”

“Sor ona bakalım niçin dikiliyor orada,” dedi Rayski. “Kimi gözetlediğini, beklediğini sor. Generali bekliyordur. Ama seni beni görmez. Öyle ki, yoldan geçen biri istese cebinden mendilini yürütür, ruhu duymaz... Yoksa masaların üzerinde biriken evrakı mı iş sayıyorsun? Bu konuda seninle tartışmaya girmeyeceğim, ama şu

kadarını söyleyeceğim, yağlıboya resimleri boyarken, piyanoda bir şeyler tıngırdattırken, hatta güzellik karşısında eğilirken –inan– senin yaptığından çoğunu yapıyorum ben...”

“Peki güzellikten başka ne buldun kuzininde?”

“Güzellikten başka mı? Yetiyor bana onun güzelliği! Bununla birlikte az da tanıyorum onu: Güzelliğinin yanında bu da çekiyor beni...”

“Az mı tanıyorsun? Nasıl olur, her gün berabersiniz...”

“Evet. O sakinliğinin altında nelerin gizli olduğunu bilmiyorum, geçmişini bilmiyorum, geleceğini tahmin edemiyorum. Bir kadın mıdır, bir kukla mı, canlı mıdır, canlı taklidi mi yapıyor? Bilmiyorum. Bu acı veriyor bana işte... Şuraya bak, şu kadını görüyor musun?”

“Elinde bohçayla faytona binmeye çalışanı mı?”

“Evet. Bir de şu kupa arabasının penceresinden bakana bak. Sokağın köşesini dönüp bize doğru geleni de görüyor musun?”

“Ee, ne olmuş?”

“Şöyle bir baktığında her birinin yüzünde ya bir telaş, ya bir keder, ya sevinç, ya düşünce ya da bir irade, kısacası bir kıpırtı, bir canlılık belirtisi görürsün. Anahtarı bulmak kolaydır artık. Bu kadının bir ailesinin olduğunu, yani bir geçmişinin var olduğunu söyleyebilirsin. Tutkularının, eğilimlerinin canlı izlerini görürsün davranışlarında, öyleyse bir “şimdisi” de var dersin. Genç yüzünde umutların oynadığını, isteklerini dışa vurmaya çabaladıklarını görürsün, huzursuz bir geleceği haber verdiklerini anlarsın...”

“Ee?”

“Ee’si bu. Her kadında canlı, hareketli, yaşamak tutkusuyla dolu, etkisini yaşamı üzerinde gösteren bir şey vardır... Ama onda hiçbir şey yok, neresinden bakarsan bak, hiçbir şey... Bir zamanlar canlıymış, ama şimdi ölü, diyebilmek için bir durgunluk, bir can sıkıntısı bile yok! Işığı var, parlıyor, bir şey istemiyor, bir şey de vermiyor! Ben de hiçbir şey bilmiyorum! Sen de benim neyi elde etmeye çalıştığımı anlayamıyorsun.”

“Bunu bana daha önce söyleseydin çoktan anlardım,” dedi Ayanov. “Ben de öyleyim çünkü.”

Bir an sustuktan sonra ekledi:

“Ona gideceğine bana gel...”

“Sen de mi öylesin?”

“Evet!”

“Sen de güzellikle parlıyorsun?”

“İç huzuruyla parlıyorum, haz da veriyor bana bu. Aradığın nedir senin?”

“Sende bir şey aradığım yok. Onda güzellik var, güzellik!”

“Evlene öyleyse! Bunu istemiyorsan ya da yapamıyorsan vazgeç, bir iş tut kendine.”

“Önce, ölü bir ortamda çürümeye yüz tutmuş canlı bir zekâ ile tutku dolu bir ruhun atılabilecekleri bir ‘iş’ yarat... Kişinin, güçlerini bir şeye nasıl yöneltebileceğini, uğruna savaşa girmeye neyin gerektiğini göster bana... Kendin de kâğıtlarınla, toplantılarınınla, şölenlerinle, devlet hizmetinle çek git başımdan...”

“Durulmak bilmeyen bir insansın sen. Feleğin sillesini hiç yemediğin için böyle çılgınlıklar yapıyorsun... Anımsıyor musun, Nataşan ölmemişti daha, anlatırdın...”

Birden durdu Rayski, yüzünde derin bir hüznün, arkadaşının kolunu tuttu, fısıltıyla:

“Nataşa!” diye yineledi. “Bundan başka ağırlık yoktur yüreğimin üzerinde. Bu izlenimlerime, tutulmalarına karıştırma onun anısını...”

Göğüs geçirdi. Hiç konuşmadan Vladimir Kilisesi’ne dek yürüdüler, bir sokağa saptılar, bir konağın avlusuna girdiler.

II

Dışişlerinde görevli Belovadov ile kısa süren evliliğinden sonra yirmi beş yaşında dul kalan Sofiya Nikolayevna Belovodova ile Rayski bir yıl önce tanışmışlardı. Varlıklı, köklü Pahotinler ailesinden di genç kadın. Annesini evlenmeden önce kaybetmişti. Babası karısının ölümünden sonra kendini özgürlüğün içinde bulunca –karısının buyruğu altında yaşamıştı yıllarca– gençliğini evliliğin çok erken yakaladığını, bu yüzden yaşamının tadını almaya zamanı olmadığını, bir gün bile gönlünce eğlenemediğini anlamıştı birden.

Bekâr bir erkek yaşamı sürmeye başlamıştı. Yaşının hayli ilerlemiş olduğuna bakmadan doğayı zorluyor, ama başaramıyordu. Çevresindekilerin yediklerini içtiklerini izliyordu ancak. Gençlere uyarsa, yediklerini sindiremiyor, rahatsız oluyordu. Bu arada malını mülkünü de kötü bir duruma düşürmüştü. Tadamadığı hazların yerini bir hovarda olarak ün yapmak tutkusu almıştı. Uzun yıllar karısına bağlı kalmanın karşılığı diye, çılgınca ilişkilerle ödüllendirmeye başlamıştı kendini. Elindeki paranın tümünü de, karısından kalan pırlantaları da, sonunda kızının drahomasının büyük bir bölümünü de alıp götürmüştü bu ilişkileri. Evlenmeden önce zaten ipotekli olan taşınmaz mallarının üzerine daha büyük borçlar eklenmişti.

Para gelen kaynaklar kuruyunca artık seyrek olarak –yılda bir ya da iki kez– ona hayli pahalıya patlayan hovardalıklar yapmaya başlamıştı. Ya Armance’a pırlantalar, kupa arabası, yemek takımı gibi hediyeler alıyor ya da üç hafta boyunca evine gidip geliyor, onu tiyatrolara götürüyor, onuruna akşam yemekleri veriyor, gençlerin toplantılarına katılıyordu. Sonra –eline yeni bir para geçene dek– sesini kesiyor, ortalarda görünmüyordu.

Son derece yakışıklı, babacan görünümlü bir ihtiyardı Nikolay Vasilyeviç Pahotin. Yumuşak, ak saçları saygı uyandırırdı karşısındakinde. Görenler bir Palmerston⁶ sanardı onu.

Özellikle, Sofiya Nikolayevna’yı (koluna takıp mağrur bir tavırla) baloya ya da bir akşam gezintisine götürürken yakışıklı olurdu. Tanımayanlar saygıyla yana çekilerek yol verirlerdi ona, tanıyanlarsa ihtiyar çapkını görünce uzaktan gülümsemeye başlarlar, sonra elini senlibenli, şakacı bir tavırla sıkarak uzun uzun sallar, neşeli bir akşam toplantısı düzenlemesini söyler, kulağına hoş bir olayın öyküsünü fısıldarlar...

Şakayı sever, güldürücü söz oyunları yapardı. Özellikle akranlarıyla, geride bıraktıkları gençlik yıllarının anılarından, yaşantılarından söz etmeyi severdi. Bir araya geldiklerinde Kont Boris’in ya da Denis’in kumarda yığın yığın altın verdiklerini anlatırlardı. Şimdiki gençlik kumarda öylesine az veriyor, öylesine renksiz bir

6 Palmerston (1784-1865): Ünlü İngiliz devlet adamı. Bir ara dışişleri bakanlığı ve 1855-1858 ile 1859-1865 yılları arasında başbakanlık yapmıştır – ç.n.

yaşam sürüyor diye, akli başında gençlere yaşamanın büyük sanatını öğretmeye çalışırlardı.

Ama daha çok Paris anılarından söz etmeyi severdi Pahotin. 1814 yılında yüce gönüllü galipler olarak doluşmuşlardı oraya. Güler yüzlülükte devrin Fransızlarını –bu bakımdan devrim çok değiştirmişti onları zaten– geçmişler; çılgınca para harcamakta, eli açık İngilizleri çok gerilerde bırakmışlardı.

Şakayla geçiyordu ihtiyarın günleri. Hep gülüyor, yalnızca gülünç şeyler anlatıyor, tiyatrodaki bir dramı bile –aktrisin bacağına yiyecekmiş gibi bakarak ya da saplı gözlüğünü *la gorge*'undan⁷ ayırmadan– gülümseyerek izliyordu.

Tatsız bir olay olduğu, gidebileceği bir akşam yemeği de, eğlendirici bir dram da bulamadığı, yaşamını bir sıkıntının, gök gürültüsünün çatırtılarının doldurduğu ya da irade gücü isteyen bir sorun çıktığı zamanlar ne yapacağını şaşırıyordu ihtiyar, huzursuz bir suskunluğa gömülüyor, durmadan dudaklarını çiğniyordu. Canlı, oynak bir zekâsı, gözlem yeteneği, kişiliğinde –bir zamanlar yürekli– atılımları olan bir insandı. Ama daha on altı yaşında–Fransızca okuyup yazmayı, konuşmayı, şarkı söylemeyi çok iyi bilmesine karşın Rusçadan handiyse habersiz bir çocukken– muhafız alayına girmişti. Dayalı döşeli bir daire, atlar ve bir araba ile yıllık yirmi bin rublelik bir gelir ayırmışlardı ona.

Hiç kimse ondan şık giyinemezdi. Şimdi, ihtiyarlığında bile güzel giyinmenin yasalarını terzisine o anlatıyordu. Giydiğini yakıştırdı kendine, yürüyüşü canlı, ağırbaşlıydı, kendine büyük bir güvenle konuşur, hiç heyecanlanmazdı. Çoğu zaman mantığa ters düşecek biçimde düşünürdü. Zekâ oyunu yapmakta olağanüstü bir yeteneği, ustalığı vardı.

Onun gibi düşünmeyebilirdiniz, ama düşüncelerinin yanlışlığını ona kanıtlamanız güçtü. Sosyete görmüş geçirmişliği, tüm yaşamı kendine özgü bir yaşam anlayışı kazandırmıştı ona, bu yüzden ateşten korkar gibi korkardı gerçekten. Ayrıca, aynı görmüş geçirmişliği, hep kalabalık içinde geçen yaşamı, çok kimseyle karşılaşmış olması, sonra herkesle tanışma yeteneği çok hoş, küçük çapta bir bilgelik de oluşturmuşlardı onda. Öyle ki, onunla yeni tanışan

7 (Fr.) Boğaz.

biri başlangıçta onun öğütlerini, düşüncelerini beğenirdi bile. Ama yanıldığını, onun nasıl bir insan olduğunu anları çok geçmeden.

İşsiz güçsüzlüğün, bol paranın, çalınca yaşayışın ortasında kendini tehlikeli bir tutkuya kaptırmaya fırsat bulamadan –yirmi beş yaşında– köklü bir ailenin güzel ama soğuk, zorba yaradılışlı kızıyla evlendirmişlerdi onu. Karısı çok geçmeden zayıflığını sezinişmiş, avucunun içine almıştı onu.

Şimdi haftada bir kez bir kurula başkanlık ediyordu Nikolay Pahotin. Önemli bir rütbesi ile yakasında iki yıldızı vardı. Büyük bir umutla üçüncüyü bekliyordu. Toplum içindeki değeri bu yıldızlarıyla ölçülüyordu.

Umutla beklediği bir şey daha vardı: Yurtdışına, yani Paris'e –ama bu kez silahla değil altınla– gitmek, eskiden olduğu gibi biraz yaşamak orada...

Devrim günlerinin fıkralarını içinde bir haz, bir özlem duyarak anımsıyordu: Bir gün ünlü bir hovarda, kırdığı bir fincan için dükkân sahibi söylenince, bir sürü şey daha kırıp parçalamış, sonra da çıkarıp dükkânın tüm parasını ödemişti sahibine. Bir başkası kralın yazlık evini satın almış, bir dansöze armağan etmişti. Geçmişin özlemiyle içini çekerek bitiriyordu öykülerini Pahotin. Karısının ölümünden hemen sonra, oraya gitmek için dilekçe verecek olmuştu, ama yaşayış biçimi de, yaradılışı da, yaptıkları da toplumda öylesine biliniyordu ki, kısaca yanıtlamışlardı dilekçesini: Kesinlikle olamaz. Bir süre dudaklarını çiğnemişti Pahotin bu yanıtı alınca, karamsarlığa düşmüştü; sonra büyük, pahalı bir çalınlık yapıp durulmuştu. Daha sonra ipin ucunu iyice kaçırdınca da Paris'e gitmek hevesinden büsbütün vazgeçmişti. Nikolay Vasilyeviç'in üçüncü yıldızı umutla beklemekten başka, ipin ucunu iyice kaçırdığından bu yana gerilmiş dikkatini de, düşüncelerini de, tüm zekâsını da bağlayan sürgit bir işi, değişmez bir emeli, uğraşı daha vardı: Sofiya'nın halaları olan hiç evlenmemiş ablalarından, yapacağı hovardalıklar için para sızdırmak. Nadejda Vasilyevna ile Anna Vasilyevna Pahotinler gerçi eli sıkıydılar, kardeşlerinin kişiliği onlar için bir kapık bile etmezdi, ama onun taşıdığı ad, ailenin ünüyle toplum içindeki yeri, geçmişini önemliydi onlar için. Bu yüzden, ona cep harçlığı olarak ayrılmış beş bin rublenin dışında, za-

man zaman bir o kadar daha yardım ederlerdi kardeşlerine, sonra da her yılın sonunda –bir sürü sitemle, öğütle, neredeyse ağlayarak– aşağı yukarı bir o kadar da terzilere, mobilyacılara, öteki tüccarlara taktığı borçları öderlerdi. Nikolay Vasilyeviç'in parayı nelerle verdiğini bilirlerdi; ama kendi gençlik yıllarının hovardalarının hafifliklerini anımsayıp bu kadarını bir erkek için olağan bulur, onun bu davranışlarını hoşgörüyüyle karşılardı. Ancak, Nikolay Vasilyeviç onların yanında yaptığı çapkınlıkları anlatarak övünmeye kalkıştığında ya da başka biri onun bir çılgınlığından onlara söz etmeye başladığında –ahlâk yönünden lekesiz bayanlar olarak– kulaklarını tıkarlardı. Onların gözünde bir işe yaramayan, öğüt vermeye bile değmeyecek bomboş bir insan, kötü bir babaydı Nikolay Vasilyeviç. Ama Pahotin⁸ soyadını taşıyordu, dedelerinin portreleri salonun duvarlarını çepeçevre dolanıyordu, soy defteri büyük masanın üzerini kaplıyordu. Hem ailelerinin geçmişinde ünlü çok kişi vardı. Bu gurur verirdi iki kız kardeşe. Sırf bir Pahotin olduğu için hoşgörürlerdi Nikolay Vasilyeviç'i. Bir zamanlar kendileri de sosyetenin gözdeleliydi. Onlardan başka herkesin unuttuğu birtakım nedenlerle evlenememişlerdi. Pahotinlerin konağına çekilmiş, orada, evli erkek kardeşlerinin ailesi arasında –tek yeğenleri Sofiya'yı sıkı bir ilgi, bakım, sevgi çemberine alıp– yaşlılık günlerini yaşamaya başlamışlardı.

Yeğenlerinin evlenmesi yaşamlarını dağıtmıştı. Ama kısa bir süre sonra dul kalmıştı Sofiya. Annesini daha önce kaybettiği için, bir manastıra girer gibi girmişti gene halalarının gözetimi, bakımı altına.

Yaşlı kadınların ikisi de uzun boylu, ak saçlı, ağırbaşlıydı. Evde ağır kumaştan koyu renk ipek giysilerle, geniş şapkalarla, parmaklarında bir sürü yüzükle dolaşırlardı. Nadejda Vasilyevna'nın tiki vardı. Şapkasının altına kadifeden bir takke giyer, omuzlarına içi kakım kürkü kaplı bir atkı alırdı. Anna Vasilyevna ise kemik tokalar takar, büyük bir şal alırdı omuzlarına.

İkisinin de birer el çantası, Nadejda Vasilyevna'nın ayrıca kaba, altın bir enfiye kutusu vardı. Birkaç mendille finosu –gözünden her zaman uyku akan, hır hır sesler çıkaran, iyice yaşlanmış,

8 Çok eski, soylu bir aile – ç.n.

bunadığı için evde sahibesinden başka kimseyi tanımayan bir köpek eskisiydi bu— evet, birkaç mendille finos hiç eksik olmazdı yanından. Evleri eski, uzun, iki katlıydı. Ön yüzünde ailenin arması, kalın duvarlarında içerlek pencereleri vardı. Duvarları ipek kumaş kaplı bir sürü oda iç içe uzanıyordu evde. Antika porselenlerle, gümüş eşyalarla dolu lahitleri andıran hantal, koyu renk, oymalı dolaplar, ağır kanepeler, rokoko stili değerli ama sert, rahat-sız sandalyeler vardı duvarlar boyunca.

Kapıcı, Neptun'a benziyordu. Uşaklar yaşlı, sessizdi. Kadın hizmetçilerin üzerlerinde koyu giysiler vardı. Şapka giyerlerdi. Kupa arabası yüksekti, ipek saçakları vardı dört bir yanında. Atlar cins, yaşlıydı. Boyunları ile sırtları uzundu, dudakları yaşlılıktan hafif beyazlaşmıştı. Giderken başlarını aşırı bir biçimde sallıyorlardı. Sofiya'nın odasında ötekilerden daha bir canlılık vardı. Özellikle Sofiya oradayken. Çiçekler, notalar, işe yaramayan bir sürü şey vardı masaların, koltukların üzerinde. Biraz daha özgürlük, biraz daha düzensizlik, ışık, biraz daha gürültü olsaydı, insanın hayalare, okumaya, oyuna dalabileceği, belki âşık bile olabileceği temiz, neşe dolu, sevimli bir yuva olabilirdi burası...

Ne var ki, mezarlarda ölü küllerinin konulduğu mermer kutularını andıran hantal, eski vazolara konmuştu çiçekler. Antika gümüş eşyalar odaya daha bir eskilik veriyordu. Hem sonra halaların da en küçük bir düzensizliğe göz yumdukları yoktu bu odada. Çiçekler vazoda şöyle birazcık sere serpe yayılacak olsalar, odaya girer girmez, şapkalı hizmetçi kızı çağırıyordu Anna Vasilyevna, çiçekleri düzeltmesini buyuruyordu.

Pahalı, ciltli bir kitap kanepenin ya da masanın üzerinde unutulmuşsa Nadejda Vasilyevna kaldırıp rafa, yerine koyuyordu onu. Aşırı özgür bir güneş ışını kristal eşyalarda, aynada, gümüş takımlarda oynaşmaya başlar başlamaz, bunun gözleri bozacağını düşünüp, bir şey söylemeden parmağıyla uşağa gösteriyordu perdeyi Anna Vasilyevna. Kalın ipek perde ağır ağır dökülüyordu kordondan, ışığın yolunu kesiyordu.

Bununla birlikte, Nikolay Vasilyeviç'in oturduğu alt katta tam bir başıbozukluk göze çarpıyordu. Eski ile yeni birbirine karışmıştı burada. Ağır oyma masanın yanında Gambs işi, gerektiğinde ya-

tak olan bir kanepede vardı. Yüksek, gotik şömine açık saçık resimlerle süslü bir paravananın arkasındaydı. Çoğu zaman masaların üzerinde geceden kalma yemek artıkları oluyordu sabahları. Kanepenin üzerinde bir kadın eldiveni ya da çorabı olurdu bazen. Tuvalet odasında bir sürü krem, lavanta kokulu sabun vardı.

Üst kat ne denli sessiz, sakinsse alt kat o denli canlı, karmakarışık-tı. Çın çın öten sesler, kahkahalar yükselirdi buradan çoğu zaman. Konuşması saygılı, bakışı küstah bir Fransız'dı oda hizmetçisi.

III

Rayski ile Ayanov evin oturlan bölümüne, yani iki kız kardeş ile Sofiya Nikolayevna'nın buldukları bölüme varana dek bir sürü odadan geçtiler.

İki arkadaş konuk salonuna girince fino hırladı onlara, ama havlamayı beceremedi, kendi çevresinde şöyle bir döndükten sonra yere uzandı gene.

Anna Vasilyevna başıyla selamladı onları, Nadejda Vasilyevna, Rayski ile Ayanov'un verdikleri selamlara karşılık sevgiyle baktı iki gence, keyifli keyifli sümküdü, bir parti çevireceklerini bilmenin verdiği sevinçle enfiyesini çekti...

Rayski, elini Belodova'ya uzatırken, "Ma cousine!"⁹ dedi.

Sofiya gülümseyerek başıyla selam verdi, elini uzattı Rayski'ye.

Konuklar masaya oturduktan sonra büyük hala, "Sophie, uşağı çağır, yiyecek bir şeyler versinler bize," dedi.

Sofiya Nikolayevna kalkmaya yeltenince Rayski durdurdu onu, kendi çekti çingırağın kordonunu.

Yaşlı kadın, gelen uşağı soğuk bir ağırbaşlılıkla, "Yemeğe oturduğumuzu haber ver Nikolay Vasilyeviç'e," dedi. "Yemekleri getirsinler!"

Rayski'ye dönüp sitemli, ekledi:

"Bugün geç kaldım Boris, beşi çeyrek geçiyor!"

Yaşlı kadınların ikinci göbekten akrabası oluyordu Rayski. Ailesi –onun ailesi de köklü, bir zamanlar zengin bir aileydi– ile Paho-

9 (Fr.) Kuzinim.

tinler ailesi arasında akrabalık bağı vardı. Ama bu akrabalarıyla daha yeni, çok çok bir yıl önce tanışmıştı Rayski.

Bunun suçu Rayski'nin kendindeydi. Yaşlı kadınlar onun soyadını duyunca, onun falanca tarihte filanca kişilerden gelen, falanca yerde oturan Rayskilerden olup olmadığını soruşturmaya başlamışlardı.

Bunu öğrenmişti Rayski. Ama soğuk, çok ciddi, zengin bir aileyle tanışmakta ilginç bir yan görmediği için bu soruşturmaya hiç ilgilenmemişti.

Kendisi ne soğuk bir insandı, ne ciddi, ne de zengin... Ailesinin geçmişiyle ilgilenmez, övünmez, hatta hiç söz etmezdi ondan.

Daha çocukken annesiyle babasını kaybetmiş, dünyayı umursamayan bekâr bir vasiinin eline kalmıştı. Vasisi önce bir kadın akrabasının yanına –bu kadın aynı zamanda Rayski'nin babasının yakın akrabası oluyordu– vermişti onu.

Son derece iyi yürekli bir kadındı bu, ama kendi köşesinden ötesini tanımak da, bilmek de istemeyen bir kadın... Onun yanında her türlü gürültüden uzakta, bahçelerin, koruların ortasında, küçük çapta aile işlerinin, çiftlik işlerinin arasında birkaç yıl yaşamıştı Rayski. Biraz büyüyünce yatılı liseye yerleştirmişti onu vasisi. Burada çocuğun belleğinden ailesinin eski zenginliğine de, öteki köklü ailelerle olan akrabalık bağlarına değin bildiklerinin tümü silinip gitmişti. Sonraki gelişmeler, işleri, düşünceleri geçmişin parlak öykülerinden daha da uzaklaştırmışlardı onu. Bu yüzden Petersburglu akrabalarına –anlatılanlardan az çok tanıyordu onları– yaklaşmaya hiç heves etmemişti. Ama kışın bir baloda Sofiya'yı görmüştü, iki kez konuşmuştu onunla, sonra da genç kadının ailesiyle tanışmanın yollarını aramaya başlamıştı. Bunun en kolay yolu Sofiya'nın babasından yararlanmaktı. Rayski de bu yolu seçmişti. Cici bir aktris tanıyordu. Bu aktrisin evindeki bir akşam toplantısında ustaca yaklaşmıştı ihtiyara. Sonra aktrisin, kendi yaptığı bir iş portresini armağan etmişti ona, kendi ailesinden, iki ailenin eski ilişkilerinden söz etmişti. Çok geçmeden götürüp ablalarıyla, kıızıyla tanıştırmıştı onu ihtiyar. Rayski kâh çekingen, karşısındakilerin yaşına saygılı davranarak, kâh canlı, neşeli bir arkadaşı olarak yaşlı kadınların sevgisini öylesine kazanmıştı ki, kısa bir zaman

sonra senlibenli olmuşlardı onunla, *mon neveu*¹⁰ demeye başlamışlardı. O da “kuzinim” diyordu Sofiya Nikolayevna’ya. Bir yabancı-
nın yüzyılda erişemeyeceği bir yakınlığa erişmiş, birtakım haklar edinmişti bu evde. Ama gene de hoşnut değildi durumdan. Buraya günde iki kez gelebiliyor, kitaplar, notlar getirebiliyor, aileden biriymiş gibi yemeğe kalabiliyordu ama yetmiyordu ona bütün bunlar: Sosyete de modern ilişkilere, kadınlara karşı serbest davranmaya alışmıştı. Üstelik Sofiya ile pek az baş başa kalabiliyordu: Yaşlı kadımlardan biri nöbet tutuyordu yanlarında. Konuştukları konular günlük olayların, aile anılarının sınırlarını pek seyrek aşıyordu.

Önemli, derin, anlamlı konulara değindiklerinde ise yaşlı kadınlar ciddi tavırlarıyla, ahlâk üzerine öğütleriyle her konuşmaya sansürlerini koyuyorlardı hemen.

Öte yandan, Rayski’nin içini bazı şeyleri öğrenmek tutkusu yakıyordu. Sofiya Nikolayevna Belovodova değildi öğrenmek istediği. Onun çok güzel bir kadın olduğundan, iyi bir öğrenim gördüğünden, temiz bir aileden geldiğinden, kibarlığından başka öğreneceği bir şeyi yoktu. Hayır, Sofiya Nikolayevna Belovodova’nın kişiliğinde olağan bir kadın görmek istiyordu Rayski. Bu sakin, kıpırtısız güzelliğin –durgun, bir başına ışılan, hiçbir zaman hiçbir şeye çabuk, istekli, heyecanlı ya da sıkıntılı, yorgun bakmayan, ağzından hiçbir zaman sabırsız, dikkatsiz ya da tutkulu bir sözcük çıkmayan bu güzelliğin– altında gizlenen şeyi bulup çıkarmak istiyordu. Gerçekten çok güzeldi Sofiya Nikolayevna. Dul bir kadın olduğu belli değildi. Açık, süt beyazı alnında da, soylu, biraz keskin yüz çizgilerinde de bir genç kız, handiyse bir çocuk havası vardı.

Yeryüzünde tutkuların, endişelerin var olduğunu duymamıştı sanki. Olayların, duyguların varlığından, kişiyi lanetlenmeye dek götürebilecek, yüzündeki bu aydınlığı silip atacak kötü bir oyunun varlığından habersizdi sanki...

Bal rengi iri gözlerinde durgun, heyecansız bir parıltı vardı. Ama bir duygululuk da sinmiş gibiydi bu gözlere. Duygusuz bir kadın değildi sanki...

Ama nasıl bir duygusallıktı bu? Yeryüzünde her şeye gösterilen bir güler yüzlülük, bir sevgi mi? Yoksa karınları tok, sırtları pek,

10 (Fr.) Yeğenim.

endişelerden uzak, her şeyden hoşnut, kederi de yoksulluğu da tanımamış insanların gözlerini aydınlatan bir duygululuk mu –buna duygululuk denebilirse kuşkusuz– acaba?

Saçları koyu, handiye siyahtı. Gür topuzunu birkaç toka güçlükle tutuyordu ensesinde. Omuzlarıyla göğsü göz kamaştırıyorlardı...

Yüzünün, omuzlarının, kollarının rengi katışıksız, taptazeydi, sağlıklı parlıyordu. Ne bir hastalığın ne de kederin izi vardı bu renkte.

Üzerindekiler tek tek ele alınacak olursa, sade giyinirdi, ama enfes bir biçimde giyinmiş gibi görünürdü her zaman. Giysisinin kumaşı bile değişik bir kumaş izlenimi bırakır; iskarpinleri ayağında, başkalarınınkinde durduğundan bir başka dururdu.

Bir akşam toplantısında göz kamaştırıcı bir tablo, bir hayal gibi görünmüştü Rayski'ye ilk kez.

Bir başka akşam tiyatrodaki görmüştü onu uzaktan, üçüncüsünde gene bir akşam toplantısında, sonra sokakta... Tablo her kere-sinde parlaklığından da, renklerinden de hiçbir şey yitirmiyordu.

Sofiya'nın düşüncelerini, ruhunu, bu kabuğun altında derin bir huzurdan başka nelerin gizli olduğunu ısrarlı bakışlarıyla okumaya çalışıyordu Rayski. Ama boşa gidiyordu tüm çabası. Hep aynı tablo, aynı göz kamaştırıcı heykeldi Sofiya...

Herkes erdem, dürüstlük, *comme il faut*¹¹ simgesi olarak görüyordu onu. Aile mutluluğundan yoksun olduğu için acıyorlardı ona, yeni bir *Hyménéé*'in¹² onu zincire vurmasını bekliyorlardı.

Aile toplantılarında halaları, yaşlı akrabaları Sofiya'nın yanında, onunla ilgilenen erkekler arasında şunun ya da bunun ona nasıl bir koca olacağından söz ediyorlardı sık sık. Kâh bir elçi ötekilerden daha bir sık gelip gitmeye başlıyordu, kâh yakın bir geçmişte üne kavuşmuş bir general... Bir ara da, sönmek üzere olan bir kral soyunun temsilcisi yaşlı bir yabancı üzerinde durmuşlardı büyük bir ciddiyetle. Sofiya konuşulanları dinliyor, sesini çıkarmıyor, söz konusu kendisi değilmiş gibi ilgisiz bakıyordu.

11 (Fr.) İyi terbiye.

12 Hymenaios, Düğün Tanrısı. Apollon ve bir Nympha'nın ya da Dionysos'la Afrodite'in oğlu sayılır. (Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 3. basım 1984) – yay.haz.n.